

U

u Vocala, vintunena letra de l'alfabet. Si di [y] quora es soleta, [w] en diftòng.

U Simbòle de l'urani.

u Simbòle de l'unitat de massa atomica.

uau interj. [y'aw] Interjeccion per encoratjar un cavau.

ubac n.m. (geogr.) En montanha, pendís dau costat de l'ombra, per op. à l'*adrech*.

ubagós, oa adj. Qu'es à l'ombra.

ubiquisme n.m. Doctrina de Lutèr qu'afortisse qu Dieu es totjorn presen dapertot, comprés dins li òstias on consacradi.

ubiquïista adj e n. 1. Qu'a lo don d'ubiquïtat. 2. Que si pòu vèire dins lo monde entier.

uniqüitari, ària adj. e n. Partidari de l'ubiquïisme.

ubiquïtat n.f. Facultat d'èstre present dins diferents luècs au meme moment.

ubuesc, a adj. 1. Digne dau personatge de tiran grotesc de la pèça *Ubu rèi* (A. Jarry). 2. Si di d'una situacion absurda grotesca, que non a de solucion (en partic. una situacion administrativa).

ucraïnian, a adj. e n. D'Ucraïna. ◆ n.m. Lengua eslava parlada en Ucraïna.

udol n.m. Udolada.

udolada n.f. 1. Crit dau lop. 2. Miauladís d'un cat ò dau vent. 3. Ululament d'auceu nocturne. Sin.: **udol**.

udoladissa n.f. Udolada granda e perlongada.

udolaire, airtz adj. e n. Persona ò can que jangola coma un lop.

udolament n.m. Accion d'udolar, de jangolar. Sin.: **ululament**.

udolant, a adj. Qu'udola (que jangola) o que gemèga.

udolar v.i. Jangolar (bramar coma un lop). Sin.: **ulular**.

udomètre n.m. Aparelh per mesurar la pluèia que tomba.

udometria n.f. Estudi de la reparticion dei pluèias dins l'espaci e dins lo temps; aquela reparticion.

udometric, a adj. Relatiu à l'udometria.

uèlh n.m. [ˈʉɛj] au singulier, [ˈʉɛs] au plural. 1. Organe de la vista, forma dau glòbe oculari e dei sieu annèxas (parpelas, cilhs, glândolas lacrimali, etc.). 2. Aquest organe en tant que partida de la cara e element de la fisionomia: *Aver lu uèlhs blaus*. 3. Aquest organe, en tant que manifèsta lu trachs permanents dau caractèr, li emociuns, lu sentiments ò sièrve à l'expression dei desidèris, dei pensadas. ◇ *Faire de l'uèlh à quauqu'un*: Li faire signe m'un batre d'uèlh, sigue per marcar la complicitat, sigue per l'atirar. 4. Aquest organe, considerat dins la sieu foncion, la vision, ò coma simbòle de la facultat d'observacion, de la perspicasitat. ◇ *Aver*

l'uèlh (un uèlh) sobre quauqu'un ò quauqua ren: Lo susvelhar. ◇ *Barrar lu uèlhs, si tapar lu uèlhs sobre quauqua ren*: faire bus de non lo vèire. ◇ *Durbir lu uèlhs*: Vèire la realitat. ◇ *Durbir lu uèlhs (à)*: Far vèire la realitat (à). ◇ *Sautar ai uèlhs*: Èstre evident. ◇ *Si metre lo det dins l'uèlh*: S'enganar completament. 5. Aquest organe considerat dins lu movements que li son pròpris. ◇ *Non poder barrar lu uèlhs de la nuèch*: Non arribar à s'endormir. 6. Biais de vèire, sentiment: *Vèire li cauas d'un uèlh favorable*. 7. *Uèlh de vèire ò uèlh artificial*: Protèsi de vèire ò d'una altra matèria que si metre per remplaçar un uèlh perdit. 8. Trauc practicat dins una aïsina ò una pèça mecanica per lo passatge ò l'articulacion d'una altra pèça. 9. (tip.) Partida salhenta d'un caractèr mobile que reçaup la tencha e laissa la sieu emprenta sus lo supoart que si vòu estampar. 10. (bot.) Ponch vegetatiu sota l'aissèla d'una fuèlha ò à l'extremitat d'un ram, que si desvelopa sigue en fuèlha, sigue en flor. 11. Graïssa à la susfàcia d'un bolhon. 12. Coar d'un ciclòne tropical, caracterisat per de vent debles e un temps gaire neblós, à l'entorn dau quau víron de vents violents.

ufana n.f. Pompa, aparat.

ufanós, oa adj. Auturós, orgulhós.

ufanosmaent adv. D'un biais ufanós.

ufologia n.f. (de *UFO*, sigla angl. per *Unknown Flying Object*) Estudis dei objèctes volants non identificats.

ufologic, a adj. Que pertòca l'ufologia, lu òvnis.

ufològue, òga n. Especialista d'ufologia.

U.F.R. (sigla) n.f. Dins l'Universitat francesa, unitat de Formacion e de Recèrca.

uganaud, a adj. e n. Calvinista.

uhlan n.m. lancier, dins li anciani armadas alemanda, austriaca, polonesa e russa.

uissier n.m. 1. Emplegat encargat, entre autri foncions, de l'introduccion dei visitaires dins lu ministèris, lu grands còrs de l'Estat, d'uni administracions. 2. Emplegat encargat dau servici dins li assembladas, li administracions. 3. *Uissier de justícia*: Oficier qu'executa de missions d'òrdre legal. 4. *Uissier d'armas*: Mena de garda dau còrs sovent nòble, qu'èra encargat de la garda interiora dei palais e de la persona dau rèi.

ulada n.f. Fach d'ular.

ular vi. Ulular, udolar.

ulcèra n.f. 1. (med.) Perda de substança d'un revestiment epitelial, cutaneu ò mucós, que s'acompanha de lesions pauc ò pron profonds dei teissuts, que n'en rèdon la cicatrisacion complicada. 2. (agric.) Plaga sus un aubre.

ulceracion n.f. Formaicon d'ulcèra; ulcèra.

ulcerar vt. (*ulcèri*) 1. (med.) Produire una ulcèra. 2. Causar un ressentiment profond e duradís, nafrar.

ulceratiu, iva adj. Que provòca una ulceracion. Sin.: **ulcerogène**.

ulcerogène, a adj. Que provòca una ulceracion. Sin.: **ulceratiu**.

ulceroïde, a adj. (med.) Que sembla una ulcèra.

ulcerós, oa adj. De la natura de l'ulcèra; cubèrt d'ulcèras.

ulema n.m. Doctor de la lèi musulmana, jurista e teologian.

ulhacear vi. Faire d'ulhauç.

ulhada n.f. 1. Còup d'uèlh rapide: *Donar, mandar una ulhada*. 2. Clinhament d'uèlh complici. Accion periodica que la sieu tòca es de totjorn mantenir lo niveau maximal dei botas e dei cuvas de vin dins una cròta, per compensar li perdas (evaporacion).

ulhar vt. Practicar l'ulhada à una bota, una cuva.

ulhasso n.m. Gronc de Cassini.

ulhat, ada adj. Qu'a d'uèlhs gròs.

ulhauç n.m. Lamp.

ulhet n.m. Trauc pichon per engulhar un correjon; pichina baga metallica que consolida aqueu trauc.

ulhetar vt. Far d'ulhets à quauqua ren.

ulhetat, ada adj. Ben levat (pan, torta, fogassa).

ulhetat, ada adj. Que presenta de tacas en forma d'uèlhs.

ulheton n.m. Ulhet pichin.

ulhiera n.f. Pèça de cuer per parar lu uèlhs d'un cavau.

ulhon n.m. Uèlh pichon. ◇ Far l'ulhon: Agachar quauqu'un amorosament.

ulhòt n.m. Camomilha faussa (*anthesis arvensis*).

uliginós, oa adj. (bot.) Que creisse dins lu luècs umides.

U.L.M. n.m. (sigla de *Ultra Leugier Motorisat*) Avion pichonet de concepcion simplificada, d'una plaça ò de doi plaças, que pea à vuèi plus pauc que 150 kg, e provedit d'un motor de quaucu desenaus de cavaus.

ulmacea n.f. *Ulmaceas*: Família d'aubres dei flors sensa petales dei fuèlhas caduqui, coma lo micocolier.

ulmària n.f. (bot.) Planta erbacea (*filipendula ulmaria*) vivaça de la família dei rosaceas, mellifèra, originària d'Euròpa.

ulnar(i), a (-ària) adj. (anat.) Que pertòca l'oàs cubital.

ulterior, a adj. 1. Qu'arriba après, que vèn après una altra caua, qu'es posterior (per op. à *anterior*). 2. (geogr.) Qu'es en delà (per op. à *citerior*).

ulteriorament adv. Mai tardi.

ultimament adv. Per finir, en tota darriera posicion.

ultimatom n.m. 1. Condicions definitivi qu'un Estat impaua à un autre, que lo sieu refut provòca la guèrra. 2. Proposicion precisa que non admete minga contestacion.

ultime, a adj. Darrier, final.

ultimo adv. (latin) En darriera posicion, en començant à comptar mé *primo, secundo*, etc.

ultimogenitura n.f. Prioritat de succession donat au mai jove dei enfants.

ultrabasic, a adj. (geol.) Si di d'una ròca eruptiva que contèn plus pauc que 45 dau 100 de silici e constituïda essencialament de silicats ferromagnesians que li donon una aspècte escur.

ultracentrifugacion n.f. Centrifugacion per ultracentifugaire.

ultracentrifugaire n.m. Centrifugaira dau regime de rotacion totplen elevat, de l'òrdre de 60 000 tr/mn.

ultracort, a adj. (fis.) Si di dei ondas electromagnetiqui que la sieu longuessa es de l'òrdre de quaucu centimètres.

ultrafiltracion n.f. Filtracion au mejan d'un ultrafiltre.

ultrafiltre n.m. Filtre que lo sieu rendement es au manco dau 99 per 100 e capable d'arrestar de particulas de 0,01 µm.

ultraleugier, a adj. Foaça leugier.

ultraliberal, a adj. en. Relatiu à l'ultraliberalisme, que n'a lu caractèrs; partidari de l'ultraliberalisme. Var.: **ultraliberau**.

ultraliberalisme n.m. Politica economica apareissuda à la fin dei annadas 1970, que mete en avant lo liberalisme absolut e tende vèrs un desengatjament total de l'Estat.

ultraliberau, ala adj. Ultraliberau.

ultramicroscòpi n.m. Instrument que permete, gràcias au sieu esclairement lateral, de vèire d'objèctes invisibles m'un microscòpi ordinari.

ultramilonita n.f. Milonita dins la quala non persistisse minga porfiroclast visible.

ultramodèrne, a adj. Foaça modèrne.

ultramontan, a adj. e n. Qu'es en là dei monts, en là dei Aups. 2. Partidari de l'ultramontanisme. ◆ adj. Qu'apara lo poder absolut dau papa.

ultramontanisme n.m. Lo tot dei doctrinas ultramontani.

ultranegre n.m. (tecn.) Partida de senhal vidèo de television.

ultra-petita n.m. inv. (dr.) Per un jutge, fach d'acordar mai que cen qu'es estat demandat ò d'estatuar sus una caua que non li es estada demandada.

ultrapression n.f. Pression foarça auta, de l'òrdre de 10³ à 10⁵ atmosfèras.

ultrareialista adj. e n. En França, sota la Restauracion, partidari de l'Ancian Regima, adversari de la Carta constitucionala dau 1814.

ultrasensibilitat n.f. Caractèr d'una persona ultrasensibla.

ultrasensible, a adj. Foaça sensible.

ultrason n.m. (fis.) Vibracion de mema natura que lo son, ma de frequença tròup auta (de 20 kHz à de centenaus de MHz) per qu'una aurelha umana la poasque percevre.

ultrasonic, a adj. Ultrasonòre.

ultrasonòre, a adj. Relatiu ai ultrasons. Sin.: **ultrasonic**.

ultrastructura n.f. Si di d'una estructura que si pòu vèire unicament au mejan d'un ultramicroscòpi.

ultraviolet, a adj. e n.m. (fis.) Si di dei radiacions invisibli à l'uèlh uman plaçadi dins l'espèctre en delà dau violet, e que la sieu longuessa d'onda es mai

pichina qu'aquela dau violet e mai granda qu'aquela dei rais X moals.

ultravuèi n.m. Vuèi foarça important (fins à 10^{-5} Pa).

ulu pron. pers. Elu.

ululament n.m. Udolament.

ulular vi. Udolar.

ulva n.f. Alga vèrda marina, finda sonada *lachuga de mar*.

uman, a adj. 1. Qu'a lu caractèrs, la natura de l'òme; que si compaua d'òmes: *L'espècia umana*. 2. Qu'es relatiu à l'òme, que li es pròpri: *Lo còrs uman, la natura umana*. 3. Que pertòca l'òme, qu'a l'òme per objècte: *Geografia umana*. 4. Qu'es à la mesura de l'òme: *Una vila à dimensions umani*. 5. Qu'es sensible, comprensiu: *Un magistrat uman*.

uman n.m. (lit.) De l'òme. ◆ pl. L'umanitat, lo tot dei èstres umans.

umanament adv. 1. En òme, segond li foarças, li capacitats de l'òme. 2. Embé umanitat, bontat.

umanisacion (-zacion) n.f. Accion d'umanisar; fach de s'umanisar.

umanisar (-izar) vt. 1. Donar un caractèr mai uman, mai civilisat à; rendre mai suportable à l'òme. 2. Rendre mai sociable. ◆ **s'umanisar** v.pr. Devenir mai uman, mai sociable, mai conciliant.

umanisme n.m. 1. Posicion filosofica que mete l'òme e li valors umani en dessobre dei autri valors. 2. Movement intellectional qu'espelisse sobretot dins l'Euròpa dau s. XVI^a.

umanista n. 1. Partidari de l'umanisme. Persona qu'a una granda conoissença dei lengas e literaturas anciani. ◆ adj. Relatiu à l'umanisme.

umanitari, ària adj. Que recèrca lo ben de l'umanitat, que tende à melhorar li condicions de vida dei èstres umans.

umanitarisme n.m. Lo tot dei concepcions umanitari.

umanitat n.f. 1. Lo tot dei òmes; genre uman: *L'evolucion de l'umanitat*. 2. Natura umana: *Li sobra un pauc d'umanitat*. 3. Benvolença, compassion: *Tractar embé umanitat*. ◆ pl. (anc.) Estudis de letras classiqui (latin e grèc).

umanoïde, a adj. e n. Èstre que sembla un òme (espec. dins lo lengatge de la sciènça-ficcion). ◆ adj. Que presenta de caractèrs umans; qu'a una forma umana.

umectacion n.f. Umectatge.

umectaire n.m. Aparelh que sièrve à umectar una estòfa, de papier.

umectar vt. (*umècti*) Rendre umide, banhar leugierament.

umectatge n.m. Accion d'umectar. Sin.: **umectacion**.

umejar vt. Enfresquierar.

umeral, a adj. Relatiu à l'umèrus. Var.: **umerau**.

umerau, ala adj. Umeral.

umèrus n.m. Oàs unic dau braç, que s'articula à l'espautla e au cobde.

umic, a adj. Relatiu à l'umus.

umide, a adj. 1. Cargat d'aiga ò de vapor d'aiga. 2. *Lu uèlhs umides*: Banhats de làgrimas.

umidificacion n.f. Accion d'umidificar.

umidificar vt. (*umidifiqui*) Rendre umide.

umidificator n.m. Aparelh que sièrve à aumentar l'umiditat de l'ària, ò à n'en mantenir lo gra igrometric per umidificacion.

umidimètre n.m. aparelh que permete de mesurar l'umiditat d'un materiau, d'una susfàcia.

umiditat n.f. Estat de cen qu'es umide.

umil(e) adj. 1. Que manifeste una actituda voluntariament modèsta. 2. (lit.) De condicion sociala modèsta. 3. Sensa esclat, sensa pretencion ò sensa importança; mediòcre. 4. Que manifeste de defernça: *Li mieu excusas mai umili*. ◆ n.m. pl. (lit.) Lu paures.

umilament adv. Embé umilitat.

umiliacion n.f. 1. Acte, situacion qu'umília. 2. Estat ò sentiment que n'en resulta; vergonha. Var.: **umiliament**.

umiliament n.m. Umilicacion.

umiliant, a adj. Qu'umília.

umiliar vt. (*umili*, classic *umilii*) Rebaissar quauqu'un en lo faguent aparéisser inferior, mespresable, indigne de la valor que li podia èstre acordada. ◆ **s'umiliar** v.pr. S'abaissar voluntariament, si faire umile.

umiliat, ada adj. Qu'a subit una umiliacion.

umilitat n.f. Estat d'esperit, comportament de la persona umila, que si compoarta embé indulgença, que rabaissa lu sieus meritits. ◇ *En tota umilitat*: Lo mai umilament possible.

umor n.f. 1. (med.) Si dífa de tot liquide organic. ◇ Dins l'istòria de la medecina, si dífa dau sang, de la linfa, de la bila, de l'atrabila, que lo sieu equilibri èra un signe de boana santat. 2. Disposicion afectiva dominant; temperament. 3. Disposicion afectiva passatgiera, ligada ai circonstanças: *L'umor dau moment*. 4. *Boana umor*: Gaïessa, envanc. 5. *Marrida umor*: Marrida disposicion d'esperit, deuguda à una decepcion, à una contrarietat, à una mancança d'envanc.

umor n.m. Formla d'esperit que cèrca à metre en valor d'un biais plasant lo caractèr ridicule ò absurde d'un aspècte de la realitat. ◇ *Umor negre*: Que sotalinha embé crudelitat, amarum e eventualament desespèr l'absurditat dau monde.

umoral, a adj. (med.) Relatiu ai umors dau còrs, à l'umorisme. Var.: **umorau**.

umorau, ala adj. Umoral.

umorisme n.m. Doctrina medicala anciana qu'atribuiva li malautias au desreglament dei umors.

umorista n. e adj. 1. Si di d'una persona qu'a d'umor. 2. Autor de dessenh, d'escrichs comics ò satirics; artista que presenta un spectacle umoristic.

umoristic, a adj. 1. Que tèn de l'umor, qu'es basat sobre l'umor. 2. Que pertòca lo tèxto ò lo dessenh comic, satiric.

umus n.m. Substança colloïdala que resulta de la descomposicion parciala per lu micròbis dau soal de produchs vegetaus e animaues. Sin.: **terra vegetala**.

un, a adj. num. 1. Lo premier dei nombres entyiers, pilhat coma basa de tot calcul. ◇ *Pas un*: Minga. ◇ *Un à un, un per un*: Pas mai d'un dins lo meme temps; una persona, una caua après l'autra. ◇ *Faire qu'un embé*: Èstre completament parier ò totalament unit à. 2. Premier, dins una enumeracion, l'expression d'un reng: *Pàgina un(a)*. ◇ *Faire ni una ni doas*: Non esitar. ◆ n.m. 1. Chifra 1; designa finda lo numèro à una caua, un immòble, una cambra, etc.: *Rèsti au 1*. 2. (filos.) *L'Un*: L'èstre coma principi d'unitat en tant qu'existisse per eu-meme e en eu-meme.

un, a art. indef. Determinant indefinit d'un grope nominal dau quau indica lo genre e lo nombre: *Ai crompat un roman policier*. ◆ pron. indef. 1. *Un de*: Una persona, una caua demièg d'autri: *Un dei mieus escolans*. 2. *Un ... l'autre*: Marca la diversitat, la diferença: *Un rèsta en vila, l'autre en campanha*. ◇ Marca la reciprocitat: *S'ajúdon un l'autre*. 3. Quauqu'un, una persona: *A esposat una de Sant Laurenç*.

una n.f. Promiera pàgina d'un jornal.

unaniment adv. D'un biais unanime; à l'unanimitat.

unanime, a adj. 1. (au pl.) Si di de personas qu'an lo meme vejaire. 2. Qu'exprimisse un vejaire comun à toi: *Un vòte anonime*.

unanimisme n.m. (liter.) Doctrina segond la quala l'escrivan deu exprimir la vida unanima e collectiva, l'ànima dei gropes umans, e pintar solament l'individú pilhat dins lu sieus rapoarts socials.

unanimista adj. e n. De l'unanimisme; partidari de l'unanimisme.

unanimitat n.f. Acòrdi complet dei opinions, dei sufratges.

unau n.m. Mamifèr d'Amèrica tropicala, arboricòla, dei movements lents, de l'òrdre dei xenartres.

unicambista adj. e n. Qu'a una cambra soleta.

uncifòrme, a adj. Qu'a la forma d'un cròc.

uncinat, ada adj. 1. (bot.) Provedit d'un cròc. 2. (patol.) *Crisi uncinada*: Accident paroxistic, qu'assòcia d'allucinacions gustativi e olfactivi à de trebolicis de la consciença (sentiment d'estraneza, caracteristic dei lesions dau lòbe temporal).

underground adj. inv. e n.m. Si di d'un spectacle, d'una òbra literària, d'una revista d'avant-garda realisats en defoara dei circuits comercial abituals.

unen, a adj. Indica, après un numeral, lo reng que corresponde à un nombre compausat que la sieu chifra dei unitats es un: *Lo vintunen*.

ungueal, a adj. De l'ongla. Var.: **ungueau**.

ungueau, ala adj. Ungueal.

unguifèr, a adj. Que poarta una onglà.

unguís n.m. Pichin oàs situat sus lo costat intèrne de l'òrbita.

unguligrade, a adj. e n. Onguligrade.

uniat, a adj. Si di dei fraccions dei Glèias orientali qu'an restablit l'union embé la Glèia catolica romana. ◆ adj. e n. Cristian qu'apartèn à-n-aquesti Glèias.

uniaxe, a adj. (miner.) Si di d'un cristal birefringent que possedisce una direccion un rai luminós s'expandisse sensa èstre desdoblàt.

unic, a adj. 1. Solet dins lo sieu genre: *Un enfant unic*. 2. Largament en dessobre dei autres, excepcional: *A un talent unic*. 3. (fam.) Estranh: *Aqueu tipe, es unic!* 4. Qu'es lo meme per diferenti cauas, diferenti personas: *N'i a que díon que la lenga unica es l'unica solucion*.

unicament adv. Exclusivament, solament.

unicaule, a adj. (bot.) Qu'a un pen solet.

unicellular(i), a (-ària) adj. Qu'a una cellula soleta.

unicitat n.f. Caractèr de cen qu'es unic.

unicolòre, a adj. Qu'es d'una color soleta.

unicòrn n.m. Animau fabulós representat coma un cavau que poarta sus lo front una granda còrna torsadada. Sin.: **licòrna**.

unicornat, ada adj. Qu'a una còrna soleta.

unidimensional, a adj. Var.: **unidimensionau**.

unidimensionau, ala adj. Unidimensional.

unidament adv. D'un biais unifòrme.

unificacion n.f. Accion d'unificar. ◇ *Granda unificacion*: Aquela que s'esfoarçon de realisar li teorias fisiqui que recàmpon dins un meme quadre conceptual tres dei quatre interaccions fundamentali de la natura (interaccions foarta, electrofebla e gravitacionala).

unificar vt. (*unifiqui*) Menar ò tornar menar à l'unitat: *Unificar un país*. ◆ Èstre menat à l'unitat, si fondre dins un tot.

unificator, tritz adj. e n. Qu'unifica.

unifilar(i), a (-ària) adj. (tecn.) Que comprèn solament un fiu electric: *Un circuit unifilari*.

uniflòre, a adj. Que poarta una flor soleta.

uniformament adv. D'un biais unifòrme.

unifòrme, a adj. 1. Qu'a la mema forma, lo meme aspècte; parier. 2. Qu'es parier dins li sieu partidas, que presenta minga varietat. 3. *Movement unifòrme*: Movement m'una velocitat constanta.

unifòrme n.m. 1. Vestit d'un talh e d'una color reglamentaris que poarton divers còrs de l'Estat e diversi categorias de personal (gardacaça, pilòt de linha, etc.). 2. Vestit militari. ◇ *Quitar l'unifòrme*: Tornar à la vida civila.

uniformisacion (-izacion) n.f. Accion d'uniformisar.

uniformisar (-izar) vt. Rendre unifòrme; estandardisar.

uniformitat n.f. Estat de cen qu'es unifòrme, monotòne, parier dins li sieu partidas.

unilateral, a adj. 1. Que pertòca un costat solet: *Estacionament unilateral*. 2. Qu'es pilhat dins una soleta dei partidas en presença, sensa reciprocitat: *Una decision unilateral*. 3. Que porta solament sus un costat dei cauas; parcial: *Un jutjament unilateral*. Var.: **unilaterau**.

unilateralment adv. D'un biais unilateral.

unilaterau, ala adj. Unilateral.

unilingüe, a adj. Monolingüe.

unilinear(i), a (-ària) adj. (etnol.) Si di d'un mòde de filiacion que tèn còmpte unicament d'una dei ascendenças, sigue mairala (*matrilineària*), sigue paiala (*patrilineària*).

unilobat, ada adj. (sc.) Qu'a solament un lòbe.

unilocular(i), a (-ària) adj. (bot.) Qu'a una lòtja soleta.

uninominal, a adj. 1. Que contèn un qu'un nom. 2. Dont s'indica solament un nom. ◇ (espec.) *Vòte uninominal*: Que poarta unicament sobre un nom. ◇ Escrutin uninominal: *Dins lo quau si pòu indicar unnicament un nom*. Var.: **uninominau**.

uninominau, ala adj. Uninominal.

union n.f. 1. Associacion ò combinason de diferenti cauas, de diferenti personas: *L'union fa la foarça*. 2. (mat.) Simbòle, notat U, de la reünion de doi ensembles. 3. Maridatge, ligam conjugal. ◇ *Union liura*: Concubinatge. 4. Conformitat dei sentiments, dei pensadas; armonia. 5. Associacion, partit politic, sindicat, formats per lo gropament d'unu autres. 6. Ensèm d'Estats que si recàmpon sota un meme govèrn ò per aparar d'interès comuns.

unionisme n.m. Posicion politica dei unionistas.

unionista adj. e n. Partidari dau manteniment de l'union dins un Estat confederat.

uniovulat, ada adj. (bot.) Si di d'una carpela qu'a un ovule solet.

unipar(i), a (-àra) adj. e n.f. 1. Si di d'un mamifèr que la sieu femèla a un pichon solet à cada portada. 2. Si di d'una fema qu'a un enfant solet. Contr.: **multipara**.

unipersonal, a adj. *Empresa unipersonala de la responsabilitat limitada (E.U.R.L.)*: Empresa societària compauada d'un accionari solet. Var.: **unipersonau**.

unipersonau, ala adj. Unipersonal.

unipolar(i), a (-ària) adj. 1. Qu'a un pòle solet. 2. (citòl.) Si di d'una neuròna que lo sieu còrs cellulari poarta un prolongament solet, coma li neurònas en T dei ganglions espinals.

unir vt. (*unissi*) 1. Jónher un à l'autre, per formar un tot ò per establir una comunicacion. 2. Establir un ligam d'amistat, d'interès, de parentat entre: *Unir doi familhas per lo maridatge*. ◆ **s'unir** v.pr. 1. S'associar, faire causa comuna. 2. Si ligar per lu ligams de l'amor, dau maridatge.

unisèxe, a adj. Que convèn tant ai òmes qu'ai fremas: *Una mòda unisèxa*.

unisexual, a adj. Unisexuat. Var.: **unisexuau**.

unisexuat, ada adj. (bot.) Diclin. Var.: **unisexual, unisexuau**.

unisexuau, ala adj. Unisexual.

unisson n.m. (mús.) Ensemble de votz ò d'instruments que cànton ò soànon à la mema autessa ò à l'octava. ◇ (corr.) En totala armonia.

unissonant, a adj. Dins la poesia medievals, estròfa m'una rima unica.

unit, ida adj. 1. Qu'es d'una color soleta, sensa motius (espec. en parlant d'una estòfa). 2. Plat, plan.

unit n.m. Estòfa unida.

unitari, ària adj. 1. De l'unitat. 2. Que recèrca ò manifèsta l'unitat sus lo plan politic ò sindical. 3. (mat.) *Vector unitari*: Vector que la sieu nòrma es egala à l'unitat. 4. (fis.) *Teoria dau plan unitari*: Partida de la teoria de la relativitat que la sieu amira es de regropar li foarças de la gravitacion e li foarças electromagnetiqui dins una mema interpretacion, coma consequenças dei proprietats de l'espaci.

unitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es un, unic (per op. à pluralitat). 2. Caractèr de cen que forma un tot, que li sieu diversis partidas constituïsson un ensèm indivisible: *L'unitat dau ieu*. ◇ (fin.) *Unitat budgètària*: Principi qu'implica la presentacion au Parlament dins un document unic dau tot dei ressorsas e dei cargats publici previsti au budget de l'annada à venir. 3. Armonia d'ensèm d'una òbra artistica ò literària: *Aqueu roman manca d'unitat*. ◇ (liter.) *Li tres unitats*: Dins lo teatre classic francés, règla segond la quala la pèça entiera si deu debanar en una accion principala soleta (*unitat d'accion*), dins un luèc unic (*unitat de luèc*) e dins l'espaci d'una jornada (*unitat de temps*). 4. Acòrdi, armonia: *Cercar una unitat de vista*. 5. Grandor finida coma tèrme de paragon mé de grandor de mema espècia.

◇ *Grandor unitat*: Escandalh de grandor. ◇ *Sistema d'unitats*: Ensèm d'unitat causidi de tau biais que simplificon de formulas fisiqui que relígon diferenti grandors. ◇ *Unitat astronomica*: Unitat de longuessa (simbòle ua) que vau 149 597 870 km. ◇ (econ.) *Unitat de còmpte*: Escandalh de valor que sièrve à establir la valor dei deutes ò dei creanças, e li sometent pas ai fluctuacions dei monedas nacionali. ◇ (agric.) *Unitat forratgiera*: Unitat de mesura de l'aport energetic dei aliments per li bèstias. 6. Element aritmetic que la sieu repeticion genèra lu nombres entiers. 9. (mil.) Formacion constituïda d'un biais permanent dins li armadas de tèrra e de l'ària. ◇ *Granda unitat*: Formacion superiora à la brigada. ◇ *Unitat elementària*: Companhia, esquadron, bateria. 10. Estructura organizada dins un ensèm mai vast: *Unitat de produccion*. ◇ *Unitat de Formacion e de Recèrca (U.F.R.)*: En França, cellula de basa de l'ensenhament universitari. 11. Grope d'aparelhs, dins una fàbrega, capable de realisar una operacion industrialà independentament dei autri installacions d'aquesta fàbrega. 12. (inform.) Partida d'un computador que fa una operacion donada. ◇ *Unitat centrala ò unitat centrala de tractament*: destinada à executar lo programa, per op. à unitat periferica.

unitiu, iva adj. (relig.) *Vida unitiva*: Vida de perpetuala union mé Dieu.

univalent, a adj. (quim.) Qu'a per valença 1. Sin.: **monovalent**.

univalve, a adj. (sc. de la v.) Si di d'un fruch capsulari d'una pèça soleta ò d'un mollusc qu'a una valva soleta.

univèrs n.m. 1. Lo monde entier, tot cen qu'existisse (M'una majuscula dins lo sens astronomic). 2. Lo monde

abitat; lo tot dei èstres umans. 3. Mitan dins lo quau si viu. ◇ Camp psicologic de quauqu'un: *L'univèrs irreal de la tieu imaginacion*.

universal, a adj. 1. Que pertòca l'Univèrs, lo cosmòs: *Gravitacion universal*. 2. Que s'estende sus tota la susfàcia de la Tèrra. 3. Qu'embrança la totalitat dei èstres e dei causas. ◇ (dr.) *Comunautat universal*: Regime matrimonial dins lo quau toi lu bens dei espòs tómbon en comunautat. ◇ *Legatari universal*: Persona qu'un testament designa per reculhir la totalitat d'una succession. ◇ *Legatari à títol universal*: Persona qu'un testament designa per reculhir una part d'una succession. ◇ (log.) Que convèn à toi lu objèctes d'una classa. ◇ *Proposicion universal*: Que lo sieu subjècte es considerat dins tota la sieu extension. 4. Que s'aplica à toi lu cas: *Un remèdi universal*. 5. Qu'a de conoissenças en tot: *Un òme universal*. 6. Si di d'un instrument, d'un aparelh à usatges multiples: *Un robòt universal*. Var.: **universau**.

universalament adv. D'un biais universal; de tot l'univèrs.

universalisacion (-izacion) n.f. Accion d'universalisar; fach de devenir universal.

universalisar (-izar) vt. Rendre universal, comun à toi lu òmes; expandir, generalisar.

universalisme n.m. Opinion que non reconoisce d'autra autoritat que lo consentiment universal.

universalista adj. e n. Dau monde tot entier; que s'adreïça à toi lu òmes. ◆ adj. e n. De l'universalisme; que n'es partidari.

universalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es universal. 2. (log.) Qualitat d'una proposicion universal. 3. Totalitat, ensèm d'èstres ò de causas. ◇ (dr.) Ensèm de bens, de drechs ò d'obligacions, considerat coma formant una identitat juridica. ◇ (fin.) Principi budgetari qu'implica la presentacion integrala de toti li recèptas e de toti li despensas publiqui sensa minga compensacion entre eli e qu'enebisse l'afectacion d'una reèpta à una despensa. 4. (lit.) Caractèr d'un esperit universal.

universals n.m. (filos.) 1. (filos.) Ideas ò tèrmes generals que perméton de classar lu èstres e li ideas, dins la terminologia escolastica. 2. (ling.) Concèptes ò elements que son comuns, ipoteticament, à toti li lengas naturalis qu'existisson.

universau, ala adj. Universal.

universitari, ària adj. e n. De l'universitat, de l'ensenhament superior: *Títol universitari*. ◆ n. Persona qu'ensenha dins una universitat.

universitat n.f. 1. À l'Atge Majan, institucion eclesiastica qu'avía de privilègis reials e pontificals e qu'èra encargada de l'ensenhament. 2. Ensèm d'establiments escolaris de l'ensenhament superior recampats dins una circoscripcion administrativa. 3. Lo tot dei bastiments d'una universitat.

univitellin, a adj. Monozigòt. Contr.: **dizigòt, bivitellin**.

univocitat n.f. Caractèr de cen qu'es univòc.

univòc, a adj. 1. Que consèrva lo meme sens dins d'emplecs diferents (per op. à *equivòc*). 2. (mat.) Si di

d'una correspondença entre doi ensembles que, d'un element dau promier, mena à un element dau segond e à un solet.

upàs n.m. Aubre de Malàisia, que lo sieu latèx, toxic, es emplegat per empoisonar li saetas (Família dei moraceas).

upegat, ada adj. Àneda plonjairitz piscivòra dei mars septentrionali, que li sieu migracions vernali mènon dins li regions temperadi.

uperisacion (-izacion) n.f. Procediment d'esterilizacion dau lach que consistisse à lo portar pendent quauqui segondas à una temperatura foarça auta (140° C).

uperisar (-izar) vt. Sotametre à l'uperisacion.

upupidat n.m. *Upupidats*: Família d'auceus

uracile n.m. Basa nucleïca (basa pirimidica) especifica à l'ARN.

uppercut n.m. (angl.) En bòxa, còup de ponh donat de bas en aut.

upsilon n.m. inv. (gr.) Vintena letra de l'alfabet grèc (υ), que correspoande au noastre *u* e qu'es devenguda y en francés dins lu mòts tirats dau grèc.

uracil(e) n.m. (quim.) Basa piramidica qu'ientra dins la constitucion dei moleculas d'acide ribonucleïc.

uraèt n.m. Aigla d'Austràlia.

uran(e) n.m. Oxidi d'alumini UO₂.

uranat n.m. Si di de l'acide uranic.

urani n.m. Metal extrach de l'urane, de densitat 18,7, feblament radioactiu, mesclum de tres isotòpes, dei quaus l'urani 235, fissile, e l'urani 238, fertile; element (U) de n° atomic 92 e de massa atomica 238,2.

urania n.f. Grand parpalhon de Madagascar, dei colors vivi.

uranic, a adj. 1. Si di de l'anidride UO₃, e de l'acide correspondent. 2. Relatiu à l'urani.

uranil(e) n.m. Radical bivalent UO₂.

uranifèr, a adj. Que contèn d'urani.

uraninita n.f. Pechblenda.

uranisme n.m. Omosexualitat masculina.

uranita n.f. Fosfat idratat natural d'urani.

uranós, oa adj. Si di dei derivats de l'urani quàdrivalent.

uranoscòpi n.m. Peis ossós que viu dins la sabla dei costas mediterraneï, en laissant despassar solament lo sobre de la tèsta que poarta d'uèlhs salhents (Família dei traquinidats). Sin.: **rascassa blanca**.

urat n.m. Sau de l'acide uric.

urban, a adj. 1. De la vila: *Li poblacions urbani*. ◇ (geogr.) *Unitat urbana*: Ensemble format per una vilas e li sieu banlegas, ò comuna isolada qu'a mai de 2000 abitants aglomerats. 2. (lit.) Que manifèsta d'urbanitat.

urbanisacion (-izacion) n.f. 1. Accion d'urbanisar; Concentracion creissenta de la poblacion dins li aglomeracions de tipe urban.

urbanisar (-izar) vt. En parlant d'un site, l'adobar en vista de crear ò de desbolopar una aglomeracion

urbana. ◆ **s'urbanisar** v.pr. Si transformar en zòna urbana; comportar de mai en mai de zònas urbani.

urbanisme n.m. Sciéncia e tecnica de la construccion e de l'adobament dei aglomeracions, vilas e vilatges.

urbanista n. Especialista de la concepcion, de l'establiment e de l'aplicacion dei plans d'urbanisme.

urbanista adj. Relatiu à l'urbanisme. Var.: **urbanistic**.

urbanistic, a adj. Urbanista.

urbanitat n.f. (lit.) Cortesia refinada.

urbi et orbi loc. adv. (mòts latins) 1. Si di dei benediccions solemni que lo sobeiran pontife adreïça à Roma e au monde entier. 2. (lit.) *Clamar urbi et orbi*: Dapertot, au monde entier.

urceolat, ada adj. Gonflat vèrs lo mitan e estrech dins la partida superiora, en parlant d'un organe vegetal.

urea n.f. 1. Substança atoxica de formula $H_2-NCO-NH_2$, degalh dei matèiras azotadi de l'organisme, qu'aquesto produe à partir d'acides aminats e de saus amoniacali, que lo ren extrae dau sang e fa passar d'ins l'urina. 2. (agric.) Engrais azotat d'origina industrial. 3. *Urea-formòl*: Matèira plastica termodurcissabla obtenguda à partir de l'urea e dau formaldeïde.

uredinal, a adj. Uredinalas: Òrdre de fonges basidomicèts, parasites dei vegetaus. Var.: **uredinau**.

uredinau, ala adj. Uredinal.

uredospòra n.f. Espòra producha per la rolha dau blat, e qu'espandisse aquesta malautia.

ureïde n.m. Còrs obtengut à partir de l'urea, per substitucion d'un ò de doi radicals acides à un ò de doi atòms d'idrogène.

uremia n.f. 1. Aumentacion patologica dau taus d'urea dins lo sang. 2. Lo tot dei manifestacions cliniqui e biologiqui ligadi à una insufisença renala sevèra.

uremic, a adj. e n. Relatiu à l'uremia; que sofrisse d'uremia.

uretan(e) n.m. Compauat H_2COOR (R representa un radical carbonat), estèr de l'acide carbamic.

ureteral, a adj. Relatiu ai uretèrs. Var.: **ureterau**.

ureterau, ala adj. Ureteral.

uretèr n.m. Cadun dei doi canals que ménon l'urina dai rens à la vessiga.

ureteriti n.f. Inflamacion de l'uretèri.

ureterostomia n.f. (cir.) Abocament de l'uretèr à la pèu.

urètra n.f. Canal que va de la vessiga au meat urinari, que sièrve à l'escorremet de l'urina e, per l'òme, au passatge de l'espèrma.

uretral, a adj. Relatiu à l'urètra. Var.: **uretrau**.

uretrau, ala adj. Uretral.

urgença (-éncia) n.f. 1. Caractèr de cen qu'es urgent. 2. Necessitat d'agir rapidament. ◇ *D'urgença, de tota urgença*: Immediatament. ◇ *Estat d'urgença*: Regime excepcional que, en cas de trebolis greus ò de calamitat publica, renfoarça lu poders de polícia dei autoritats civili. 3. Cas urgent, que necessita una intervencion medicala ò cirurgicala rapida. ◇ *Servici dei urgenças* ò

urgenças, n.f. pl.: Servici d'un espitau dont son dirigits lu ferits e lu malauts que lo sieu estat necessita un tractament immediat.

urgent, a adj. Que non pòu èstre reportat; que deu èstre fach, dich, decidit, etc., immediatament, sensa asperar.

urgentista adj. e n. Mètge que travaïha dins un servici d'urgenças.

uric, a adj. *Acide uric*: Acide organic azotat, present dins lo sang e dins l'urina (0,5 g/l) e que provèn de la degradacion dins l'organisme de basas puriqui.

uricemia n.m. (med.) 1. Taus d'acide uric dins lo sang (normalament inferior à 0,060 g/l). 2. Gota.

urinacion n.f. Fach d'urinar. Sin.: **micturicion**.

urinal n.m. 1. Edicule ò installacion sanitària per permetre ai òmes d'urinar. Sin.: **pissador** (pop.). 2. Vas dau coal inclinàt, que permete de faire urinar lu òmes tenguts au lièch. Sin.: **pistolet** (fam.).

urinar vi. Evacuar la sieu urina. Sin.: (pop.) **pissar**, (fam.) **escampar d'aiga**. ◆ vt. Evacuar dins la sieu urina.

urinari, ària adj. Relatiu à l'urina. ◇ Aparelh urinari Ensèm dei rens e dei vias urinari (uretèr, vessiga, urètra).

urinifèr, a adj. Que poarta, que mena à l'urina.

urinós, oa adj. (med.) Relatiu à l'urina.

urna n.f. 1. Vas que sièrve à conservar lu cendres dei moarts. 2. Vas dei costats arredonits. 3. Boita que sièrve à reculhir lu bulletins de vòte. ◇ *Anar ai urnas*: Votar. (bot.) Esporange dei mofas.

urobilina n.f. Pigment biliari que constitue una dei matèiras coloranti de l'urina.

urobilinemia n.f. Presença d'urobilina dins lo sang.

urobilinogène n.m. Produch de la degradacion de la bilirubina precursor de l'urobilina, eliminat en pichina quantitat per li urinas e en quantitat mai importanta per li matèrias fecali.

urobilinuria n.f. Taus d'urobilina dins l'urina, qu'aumenta en cas d'insufisença epatica.

urocròme, subst. masc. Pigment brun rouge présent en faible quantité dans l'urine normale. L'augmentation de l'urochrome, appréciée par l'oxydation au moyen du permanganate de potasse (...) est un phénomène banal (Roger dsNouv. Traité Méd., fasc. 41925, p. 236).

urocròme n.m. Pigment urinari principal responsable de la color jauna de l'urina.

urocultura n.f. Tecnica que consistisse à ensemenar l'urina manlevada aseptiquement dins de mitans de cultura apropiats per li trovar de gèrmes patogènes e n'efectuar la numeracion.

urodèl n.m. *Urodèls*: Sotaclasse d'anfibians que consèrvon la sieu coa à la metamorfòsi, coma lo triton, la salamandra.

urodensimètre n.m. Uromètre.

urodialisi n.f. Suspension parciala ò totala de l'excrecion renala.

urodinia n.f. Miccion dolorosa. Var.: **urodonia**.

urodonia n.f. Urodonia.

urofilia n.f. Urolagnia.

urogène, a adj. Que pertòca la produccion de l'urina, que provèn de l'urina.

urogenital, a adj. Genito-urinari. Var.: **urogenitau**.

urogenitau, ala adj. Urogenital.

urografia n.f. Exploracion radiografica dei vias urinari après injeccion intravenosa d'una substança opaca ai rais X, que, en s'eliminant, dona un imatge contrastat dei cavitats renali, dei uretèrs e de la vessiga.

urologia n.f. Estudi dei malautias dei vias urinari dei doi sèxes, e de l'aparelh gastro-urinari mascle.

urologista n. Urològue.

urologue, òga n. Especialista d'urologia. Var.: **urologista**.

uromètre n.m. Aeromètre que sièrve à mesurar la densitat dei urinas. Sin.: **urodensimètre**.

uropatia n.f. Tota afeccion de l'aparelh urinari. Sin.: **uròsi**.

uropionefròsi n.f. Dilatacion dau bacinet per amolonament d'urina infectada, purulenta.

uropoièsi n.f. Formacion de l'urina dins lo ren.

uropoietic, a adj. 1. Relatiu à l'uropoièsi.

uroporfirina n.f. Pigment roge derivat de l'emoglobina present en quantitat foarça debla dins li urinas.

uropigial, a adj. Qu'apartèn au gropion dei auceus. Var.: **uropigiau**.

uropigian, a adj. Que pertòca lo gropion dei auceus. ◇ *Glàndola uropigiana*: Glàndola à la basa dau gropion, que la sieu secrecion sièrve à graissar li plumas.

uropigiau, ala adj. Uropigial.

uropòdi n.m. Partida de la coa d'unu crustaceus, que li sièrve de nadarèla.

uroquinasa n.f. Enzima extracha de l'urina umana, emplegada per la dissolucion dei calhons de sang.

urorragia n.f. Poliuria.

urós, oa adj. 1. Content dau sieu sòrt: *Un òme urós*. 2. Que procura de benurança, de bonur, ò que n'en manifèsta: *Una cara uroa*. 3. Que lo sòrt favorisa; astruc. 4. Favorable, avantatjós: *Una circonstança uroa*. 5. Portat à l'optimisme, gai de natura. 4. Qu'a ben capitat, qu'es just, en armonia: *Una uroa combinason de colors*. ◆ n. *Faire un (d') urós*: Procurar à una persona (à de personas) un gaug inesperat.

urosament adv. 1. D'un biais avantatjós, favorabla: *Acabar urosament un affaire*. 2. Armoniosament, d'un biais agradiu: *De colors associadi urosament*. 3. *Urosament que*: Per astre, es una boana caua que.

uroscopia n.f. Examèn dei urinas per establir un diagnostic.

uroscopic, a adj. Relatiu à l'uroscopia.

uròsi n.f. Tota afeccion de l'aparelh urinari. Sin.: **urpatia**.

uroterapia n.f. Eplec terapeutica de l'urina en injeccions ò sota tota altra forma.

urside n.m. *Ursides*: Família de mamifèrs carnivòres plantigrades e sovent omnivòres, coma lu ors.

ursulina n.f. Religioa de l'òrdre de Santa Ursula, fondat en lo 1535.

urtada n.f. Fach d'urtar. Sin.: **còup, ofensa, contrarietat** (fig.).

urtar vt. 1. Intrar rudament en contacte mé (quauqua ren, quau'un): *La veitura a urtat un barri*. Sin.: **picar dintre**. 2. Picar una caua còtra una altra. 3. Contrariar vivament. 4. Èstre en oposicion completa, anar còtra: *Urtar li convenenças*.

urticea n.f. *Urticeas*: Família de plantas dicotiledoneï, sensa petales, coma la cambarosseta.

urticacion n.f. (med.) Reaccion inflamatorica de la pèu, acompanhada d'una sensacion de cremadura.

urticala n.f. *Urticalas*: Òrdre de plantas dicotiledoneï dei flors sensa petales.

urticant, a adj. Si di dei animaus ò dei plantas que lo sieu contacte provòca una ponhedura que sembla aquela de l'ortiga.

urticària n.f. Erupcion cutanea passatgiera, que sembla de ponheduras d'ortiga, sovent deuguda à una reaccion allergica en particulier à d'aliments (fragas, crustaceus, etc.).

urubú n.m. Pichin voltor d'Amèrica tropicala, dau plumatge negre.

uruguaian, a adj. e n. D'Uruguai.

us n.m. (lit.) Costuma, usatge, tradicion d'un país.

usable, a adj. Que pòu èstre usta, frustat.

usadura n.f. Estat de quauqua ren qu'est fust.

usança n.f. 1. Usatge, costuma. 2. (banca) Durada mai lònga que la Banca de França impaua ai efèctes de comèrci.

usancier, a adj. 1. Persona qu'emplega un servici, en particulier un servici public. 2. Persona qu'emplega una lenga: *Lu usanciers de l'occitan*. 3. (dr.) Titulari d'un drech d'usatge. Sin.: **usatgier**.

usar vt. 1. Frustar, degalhar per l'usatge. 2. Utilisar, emplegar. ◆ vt. ind. (*de*) Emplegar, utilizar; faire usatge de. ◆ **s'usar** v.pr. 1. Si degalhar per l'usatge, per l'efècte dau temps. Sin.: **si frustar**. 2. Perdre li sieu foarças: *S'usar au trabalh*.

usat, ada adj. Frust.

usatge n.m. 1. Accion, fach de si servir de quauqua ren; utilisacion: *Perdre l'usatge de la paraula*. ◇ *À l'usatge*: Per l'experiènça que si pòu aver de l'utilisacion de quauqua ren. ◇ *Faire usatge de*: Emplegar, utilizar. ◇ *Faire d'usatge*: Durar longtemps, en parlant d'una caua, d'una aisina que s'utilisa sovent. ◇ (dr.) *Usatge de faus*: Infraccion constituïda per l'utilisacion intencionala d'una pèça faussa ò falsificada, que pòu eventualament causar un prejudici. 2. Foncion, destinacion de quauqua ren, eplec que si pòu faire d'un objècte, d'una aisina. ◇ *À l'usatge de*: Destinàt à servir à. 3. Biais observat dins un grope, una societat; costuma, convenença: *Anar còtra l'usatge establìt*. 4. Lo tot dei règlas e dei

interdiccions que caracteríson la lenga emplegada per lo nombre mai grand à-n-un moment donat e dins un mitan social donat: *Un usatge populari, adaptar la nòrma à l'usatge*. ◇ *Ortografia d'usatge*: Ortografia dei mòts, en defoara dei règlas d'acòrdi e de la foncion.

usatgier, a n. Usancier.

usch n.m. Poarta (Ròia).

usclar vt. Passar à la flama, far rossir.

usina n.f. 1. Establiment industrial dins lo quau, au mejan de màquinas, si fa la transformacion de matèrias promieri ò ja trabalhadi en produchs finits. Sin.: **fàbrega**. 2. (fam.) Luèc d'una activitat intensa.

usinabilitat n.f. Caractèr d'un materiau solide à si laïssar usinar.

usinable, a adj. Susceptible d'èstre usinat, en parlant d'un material solide.

usinar vt. 1. Sotametre una pèça bruta à l'accion d'una màquina-autís. 2. (rare) Fabregar dins una usina.

usinatge n.m. Accion d'usinar.

usinier, a adj. Relatiu à l'usina.

usitat, ada adj. Si di d'una forma de la lenga qu'es en ustage, que s'emplega abitualament.

usnea n.f. Liquèn filamentós que creisse sus lu aubres vièlhs.

ussard n.m. Militari d'un còrs de cavalaria leugiera, que lo sieu unifòrme s'inspirava à l'origina de la cavalaria ongresa.

ussier n.m. Uissier.

ustensilha n.f. Aise, aisina.

ustilaginala n.f. *Ustilaginalas*: Òrdre de fonges basidiomicèts parasites dei vegetaus, sus lo quau produon lo cabon e la caria.

ustra n.f. Òstrega.

usual, a adj. 1. Qu'es utilizat sovent, corrent. 2. (sc. de la v.) *Nom usual*: Nom vernaculari d'una espècia animala ò vegetala (per op. à *nom scientific*). Var.: **usuau**.

usual n.m. Obratge d'un usatge corrent que, dins li bibliotecas, es à la liura disposicion dau public (diccionari, enciclopedia, etc.). Var.: **usuau**.

usualament adv. D'un biais usual, correntament, abitualament.

usuau, ala adj. e n.m. Usual.

usufruch n.m. (dr.) Drech d'utilisar un ben que la sieu nuda-proprietat apartèn à una altra persona.

usufruchier, a adj. Relatiu à l'usufruch. ◆ n. La persona qu'a l'usufruch d'un ben.

usufructuari, ària n. (dr.) De l'usufruch.

usura n.f. Interès superior au taus licit. ◇ Delicte qu'una persona comete en prestant de sòus m'un taus d'interès excessiu.

usura n.f. 1. Deterioracion en rason de l'usatge, d'un fretament, etc. 2. Fach de baïssar (foarça, santat). ◇ *Guèrra d'usura*: Conflicte que si fa durar per temptar d'anequelir l'adversari.

usurari, ària adj. Endecat d'usura.

usurier, a adj. e n. Persona que prèsta à usura.

usurpacion n.f. 1. Accion d'usurpar; fach d'èstre usurpat: *Usurpacion d'identitat*. 2. (dr.) Fach d'exercir de foncions, de portar de decoracions, de títols onorifics ò professionals sensa li aver drech.

usurpaire, airtz n. Usurpator, usurpatritz.

usurpar vt. S'apropriar per violença ò per rusa, un drech, un ben qu'apartèn à una altra persona, lo poder, etc.

usurpator, tritz n. Persona que si fa mestressa, per rusa ò per violença, d'un ben, d'un poder, etc. que non li revènon. Var.: **usurpaire**. ◆ adj. Qu'usurpa: *Un poder usurpator*.

usurpatòri, òria adj. (dr.)

usus n.m. (dr.) Drech d'utilisar una caua qu'un n'es propietari.

ut Nòta de música. Sin.: **do**.

UT abbrev. Temps universal de Greenwich.

UTC abbrev. Temps universal internacional.

utèr n.m. Utèrus.

uterin, a adj. Relatiu à l'utèrus. ◆ adj. e n. Si di de fraires e sòrres naissuts de la mema maire ma pas dau meme paire.

uteroplacentari, ària adj. Relatiu à l'encòup à l'utèrus e à la placenta.

uterovaginal, a adj. Relatiu à l'encòup à l'utèrus e à la vagina. Var.: **uterovaginal**.

uterovaginal, ala adj. Uterovaginal.

utèrus n.m. Organe de l'aparelh genital de la fema e dei femèlas dei mamifèrs, destinat à contenir l'òu fecondat pendent la sieu evolucion e fins à la naissença. Var.: **utèr**.

util(e), a adj. 1. Que rende servici, qu'ajuda. ◇ *En temps utile*: Au moment just. 2. *Partida utial d'un dispositiu, d'una màquina, d'una aisina, etc.*: Aquela que realisa directament l'operacion per la quala son estudiats aqueu dispositiu, aquela màquina, aquela aisina.

utilament adv. D'un biais utile.

utilisable (-izable), a adj. Que pòu èstre utilisable.

utilisacion (-izacion) n.f. Accion, biais d'utilisar; emplec, usatge.

utilisar (-izar) vt. 1. Emplegar per un usatge precís: *Utilisar un diccionari per capir una frasa*. 2. Tirar profièch ò partit de: *Utilisar toti li competenças disponibli*.

utilisator (-izator), tritz n. Persona, grope que fa usatge de quauqua ren, qu'utilisa un aparelh, un servici.

utilitari, ària adj. 1. Qu'a per tòca, per principi essencial l'utilitat: *Un objècte utilitari*. ◇ *Veicule utilitari* ò *utilitari*, n.m.: Veitura comerciala, camioneta ò camion que sièvon au transpòrt au transpòrt dei mèrç ò dei personas. 2. Que si prepaua dins una tòca interessada: *Politica utilitària*.

utilitarisme n.m. Morala que fa de l'utilitat lo principi e la nòrma de tota accion.

utilitarista adj. e n. Relatiu à l'utilitarisme; partidari de l'utilitarisme.

utilitat n.f. 1. Fach de servir à quauqua ren, d'èstre utile, utilisable. 2. Caractèr, qualitat de quauqua ren ò de quauqu'un que sièrve à quauqu'un: *La tieu ajuda m'es estada d'una granda utilitat.* ◇ *Utilitat publica*: Interès general que permete à l'Administracion d'autrejar un avantatge (reconoissença d'utilitat publica) ò d'impauar una obligacion (servituda, expropriacion). 3. (econ.) Aptituda, reala ò supauada, d'un ben à satisfaire un besonh ò à crear li condicions favorabli à-n-aquela satisfaccion. Sin.: **desiderabilitat**.

UTM (abrev. de l'anglés *Universal Transverse Mercator*) Sistema de projeccion derivat d'aqueu de Mercator, ma dins lo quau lo cilindre es enrotlat segond un meridian.

utopia n.f. 1. (filos.) Construccion imaginària e rigoroa d'una societat, que constitue, per rapoart à-n-aqueu que la realisa, un ideal total. 2. Projècte que la sieu realisacion es impossibla; concepcion imaginària.

utopic, a adj. Que tèn de l'utopia: *Un projècte utopic.* ◇ *Socialisme utopic*: Doctrina socialista fondada sobre un ideal reformatòr (per op. au socialisme scientific de Marx e Engels).

utopisme n.m. Actituda d'aqueu que viu dins l'utopia, dins lo pantais.

utopista n. Autor d'un sistema utopista. ◆ adj. e n. Estacat à de vistas utopiqui; pantaiaire.

utricul(e) n.m. 1. (anat.) Una dei cavitats dau vestibule de l'aurelha intèrna, dins la quala arribon lu canals mièg circularis, e que la sieu paret poarta un organe sensorial d'equilibracion. 2. (bot.) Organe foarça pichin que juèga lo ròtle de flotejaire ò de leca per capturar li predas.

utriculària n.f. Planta aqüatica vivaça que captura des predas animalis dins d'utricules.

U.V. n.m. (sigla) Ultraviolet.

uval, a adj. Relatiu au raïm. ◇ *Cura uvala*: Cura de raïm preconisada còtra diversis malautias metaboliqi. Var.: **uvau**.

uvau, ala adj. Uval.

uvea n.f. (anat.) Tunica mejana de l'uèlh, constituïda en avant per l'iris e en darrier per la coròida.

uveïti n.f. Inflamacion de l'uvea.

uvifèr, a adj. Que poarta de raïms.

uvifòrme, a adj. En forma de raïm.

uvula n.f. (anat.) Nioleta.

uvular(i), a (-ària) adj. De l'uvula

uxorilocal, a adj. (antrop.) Matrilocal. Var.: **uxorilocal**.

uxorilocau, ala adj. Uxorilocal.